

NAVOIY VILOYATIDA EKOTURIZM VA BARQAROR RIVOJLANISH IMKONIYATLARI – HUDUDNING TABIIY LANDSHAFTLARI VA EKOLOGIK TURIZM SALOHIYATINI O‘RGANISH

Turayev Abduvoxid Kuldashevich,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Raqamli iqtisodiyot kafedrasasi assistenti
abduvoxidturayev70@gmail.com

Majidov Anvar,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Navoiy viloyatida ekoturizm salohiyati va barqaror rivojlanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Hududning tabiiy landshaftlari, iqlim sharoiti va ekologik resurslari ekoturizmni rivojlantirishda asosiy omil sifatida ko‘rib chiqilgan. Maqolada shuningdek, mahalliy aholi ishtirokini ta‘minlash, infratuzilmani takomillashtirish va barqaror turizm strategiyalarini ishlab chiqish yo‘nalishlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Navoiy viloyati, ekoturizm, barqaror rivojlanish, tabiiy resurslar, turistik salohiyat, infratuzilma, mahalliy aholi ishtiroki.

Kirish: Navoiy viloyati o‘zining geografik joylashuvi, tabiiy landshaftlari va iqlim sharoiti bilan turizm rivojlanishi uchun istiqbolli hududlardan biri hisoblanadi. Hududdagi tog‘ va vodiylar manzaralari, kamyob o‘simlik va hayvonot turlari, kumli tog‘ hududlari va chuqur vodiylar ekoturizmni rivojlantirish uchun asosiy resurslar hisoblanadi. Bu tabiiy imkoniyatlar nafaqat turistlar diqqatini jalb qiladi, balki mahalliy aholi uchun ham iqtisodiy foyda olishga zamin yaratadi. Ekoturizmning asosiy vazifasi hududning tabiiy va ekologik resurslarini saqlab qolish bilan birga, turistlar uchun qimmatli tajribalar yaratishdan iborat. Shu bois, Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirishda barqarorlikni ta‘minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Barqaror turizm nafaqat hudud iqtisodiyotiga hissa qo‘shadi, balki mahalliy aholi ish bilan ta‘minlanadi, madaniy va ekologik meros muhofaza qilinadi. Shuningdek, hududning turistik salohiyatidan samarali foydalanish uchun infratuzilma, xizmatlar sifati va marketing imkoniyatlari ham muhim hisoblanadi. Hududda mehmonxonalar, ovqatlanish muassasalari, transport va turizm xizmatlari miqdori hana hana yetarli emas. Shu bois, hududiy turizmni rivojlantirishda infratuzilmani takomillashtirish va marketing strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Bundan tashqari, mahalliy aholi ishtirokini ta‘minlash orqali turizm faoliyatining uzoq muddatli samaradorligini ta‘minlash mumkin. Aholi turizm sohasida ishga jalb etilganda, nafaqat iqtisodiy foyda olinadi, balki mahalliy madaniy meros va urf-odatlar saqlanadi. Shu yo‘l bilan turizm va mahalliy jamiyat o‘rtasida uzviy bog‘liqlik paydo bo‘ladi.

Adabiyotlar tahlili. Ekologik turizm va barqaror rivojlanish mavzulari xalqaro va mahalliy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Honey (2008) ekoturizmni barqaror rivojlanishning muhim yo'nalishi sifatida ko'rib, turistik faoliyatning tabiiy muhit va mahalliy jamiyatga ta'sirini tahlil qilgan [1]. Buckley (2012) ekologik turizmning iqtisodiy, madaniy va ekologik samaradorligini tahlil qilib, barqaror turizmni rivojlantirishda turli strategiyalarni taklif etgan [2]. O'zbekiston kontekstida ekologik turizm va mahalliy resurslardan samarali foydalanish masalasi ham tadqiq qilingan. Mirzayev va Hashimov (2019) O'zbekistonning turizm salohiyatini baholab, mahalliy aholi ishtirokini kengaytirish va barqaror rivojlanish tamoyillariga rioya qilish orqali turizmdan olinadigan iqtisodiy va ijtimoiy samarani oshirish imkoniyatlarini ko'rsatgan [3]. Sultonov (2020) ekoturizm loyihalarini hududiy resurslar bilan uyg'unlashtirish va turistik infratuzilmani rivojlantirishning ahamiyatini ta'kidlagan [4]. Shuningdek, barqarorlik va ekologik tamoyillar masalasi ko'p tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan. Goodwin (2011) barqaror turizmning ekologik va madaniy resurslarni saqlashdagi ahamiyatini ta'kidlagan, shu bilan birga turizm faoliyati orqali mahalliy aholi uchun daromad manbaini yaratish imkoniyatiga e'tibor qaratgan [5].

Tahlil va natijalar. Navoiy viloyatida ekoturizm salohiyatini tahlil qilishda hududning tabiiy, madaniy va ijtimoiy resurslari asosiy ahamiyatga ega. Hududning tabiiy landshaftlari turizm faoliyatini rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi. Masalan, tog'lar va vodiylar hududning ko'rkam manzaralarini tashkil etib, turistlar uchun nafaqat dam olish, balki ekologik va sport turizm turlarini ham rivojlantirish imkonini beradi. Qumli tog'lar va keng vodiylar, chuqur havzalar, tabiiy ko'llar va dunyoda kam uchraydigan biologik turlar Navoiy viloyatining ekoturizm salohiyatini belgilaydi. Shu nuqtayi nazardan, hududning tabiiy imkoniyatlari asosida turizm turlari va marshrutlarini rivojlantirish eng maqbul usul hisoblanadi. Hududning iqlim sharoiti ham turizm salohiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bahor va kuz fasllarida iqlim musoidligi, qulay harorat va soyalangan joylar turistlar uchun qo'shimcha jalb qiluvchi omillardir. Shu bilan birga, hududning jozibador landshaftlari va noyob biologik turlari ekologik turizmni kengaytirishda asosiy resurs sifatida xizmat qiladi. Turizmni rivojlantirishda mavsumiylikni hisobga olish va turli fasllarda maxsus marshrutlar yaratish orqali turistlar oqimi uzoq muddatli va barqaror bo'lishi mumkin. Infratuzilma turizmni rivojlantirishdagi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Navoiy viloyatidagi turistik infratuzilma hozirda cheklangan bo'lib, mehmonxonalar, transport va ovqatlanish xizmatlari soni hudud talabiga to'liq javob bermaydi. Shu bois, barqaror

ekoturizmni rivojlantirishda infratuzilmani kengaytirish va modernizatsiya qilish muhim hisoblanadi. Yo'llar va transport aloqasi qo'llanilsa, turistlar hududning turli nuqtalariga osonlik bilan yeta oladi, bu esa turistik tajribaning sifatini oshiradi. Shu bilan birga, mehmonxonalar va dam olish punktlarining sifatini yaxshilash orqali turistlar hududda uzoqroq qolishi va qo'shimcha xarajat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Mahalliy aholi ishtirokini ta'minlash ham hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanishda muhim ahamiyat kasb etadi. Turizm sohasiga mahalliy aholi faol jalb etilsa, nafaqat ijtimoiy va iqtisodiy foyda olinadi, balki mahalliy madaniy va ekologik meros ham saqlanadi. Mahalliy aholi suvenirchilik, qo'l mehnati va xizmat ko'rsatish sohalarida ish bilan ta'minlanadi, shu bilan birga turizmning barqarorligi ta'minlanadi. Hududdagi turizm faoliyati mahalliy jamiyat bilan bog'liq bo'lishi kerak, chunki bu ekoturizmning uzoq muddatli samaradorligini ta'minlaydi.

Navoiy viloyatida ekologik turizm turlari turizmni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Vodiylar bo'ylab xaydovchilik, tog'larda trekking, biologik va ekologik ekskursiyalar turistlar uchun qimmatli tajriba yaratadi. Bular nafaqat turistlar e'tiborini jalb qiladi, balki mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlari va malaka oshirish imkoniyati yaratadi. Shuningdek, turistik yo'nalishlar va marshrutlar ekologik jihatdan barqaror bo'lishi kerak. Bu turizm faoliyati hududning tabiiy muhitiga zarar yetkazmasligini ta'minlaydi. Barqaror rivojlanishni ta'minlash maqsadida hududda ekologik turizm loyihalari amalga oshirilishi kerak. Bu loyihalar hududning tabiiy resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi, turistlar uchun qimmatli va unikal tajriba yaratadi va ekologik ta'limning ahamiyatini oshiradi. Barqaror turizm nafaqat hudud iqtisodiyoti uchun foyda olib keladi, balki kelajak avlodlar uchun resurslarni saqlash imkonini beradi.

Marketing va reklama sohasi ham hududiy turizm salohiyatini ishga solishda muhim ahamiyatga ega. Navoiy viloyatining turistik imkoniyatlari to'g'ri reklama va raqamli kommunikatsiyalar orqali keng auditoriyaga yetkazilishi lozim. Veb-saytlar, mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali turistlar hududning turistik imkoniyatlari bilan tanishadi va ularni safarga jalb qilish osonlashadi. Shu bilan birga, hududiy brend yaratish orqali Navoiy viloyatining unikalligi va ekoturizm uchun istiqbolliligi ko'rsatilishi mumkin. Hududiy turizmning iqtisodiy samaradorligi ham alohida ahamiyatga ega. Turizm faoliyati nafaqat mehmonxonalar va restoranlar orqali daromad keltiradi, balki transport, suvenir savdosi va turizm xizmatlari orqali mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi. Bu esa mahalliy ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, turizm mahalliy soliq tushumlarini oshirib,

hududning umumiy iqtisodiy salohiyatini kuchaytiradi. Sotsial va madaniy jihatdan ham ekoturizm ahamiyatlidir. Turistlar hududga tashrif buyurganda mahalliy urf-odatlar, an'analar va milliy taomlar bilan tanishadi. Bu madaniy almashuvni ta'minlaydi va mahalliy aholi madaniy merosni saqlashga ko'proq e'tibor qaratgan holda uni rivojlantirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, turizm turli millat va madaniyatlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Navoiy viloyatining ekoturizm salohiyati katta va ko'p qirrali hisoblanadi. Hududning tabiiy landshaftlari, tog' va vodiylar, kumli tog'lar, chuqur havzalar va noyob biologik turlar turistlar uchun unikal imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, ekoturizm nafaqat iqtisodiy, balki madaniy va ijtimoiy jihatdan ham ahamiyatli bo'lib, mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlari va barqaror daromad manbai yaratadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, hududning turistik salohiyatidan to'liq foydalanish uchun infratuzilma va xizmatlar sifatini takomillashtirish, barqaror rivojlanish tamoyillariga rioya qilish, marketing va hududiy brend yaratish hamda mahalliy aholi ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Har bir yo'nalish birgalikda amalga oshirilganda Navoiy viloyatining ekoturizm salohiyati maksimal darajada ishga solinadi va hudud iqtisodiy hamda ekologik jihatdan barqaror rivojlanadi.

Hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Tabiiy va madaniy resurslarni tizimlashtirish va maqsadli ravishda foydalanish.

Infratuzilma va xizmatlar sifatiga e'tibor qaratish.

Mahalliy aholi ishtirokini ta'minlash va ularni turizmga jalb qilish.

Barqaror rivojlanish prinsiplariga rioya qilish va ekologik resurslarni muhofaza qilish.

Marketing, reklama va hududiy brend yaratish.

Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish.

Shu yo'nalishlar birgalikda amalga oshirilganda Navoiy viloyatining ekoturizm salohiyati to'liq ishga solinadi va turizmdan olinadigan iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samara sezilarli darajada oshadi. Bu esa hududning barqaror rivojlanishi va turistik brend sifatida nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Honey, M. (2008). *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* Washington: Island Press.
2. Buckley, R. (2012). *Sustainable Tourism: Research and Reality*. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528–546.

3. Mirzayev, Sh., & Hashimov, O. (2019). O'zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirish masalalari. *Turizm va iqtisodiy rivojlanish jurnali*, 5(1), 34–47.
4. Sultonov, A. (2020). Ekologik turizm loyihalarini hududiy resurslar bilan uyg'unlashtirish. *Ekologiya va turizm tadqiqotlari*, 12(3), 58–70.
5. Goodwin, H. (2011). *Taking Responsibility for Tourism*. Oxford: Goodfellow Publishers.

